

บทที่ 1
ตอนที่ 1
ข้อแนะนำในการศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2

ปัญหาศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างไร จึงจะสอบได้

ปัญหาว่าศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่งอย่างไรจึงจะสอบได้นั้น ปัญหานี้เป็นที่ยอมรับกันในหมู่นักศึกษากฎหมายโดยทั่ว ๆ ไปว่า ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นวิชาที่ค่อนข้างยุ่งยากและสับสนวิชาหนึ่งในกระบวนวิชากฎหมาย ซึ่งในหลักสูตรชั้นปริญญาตรีกำหนดให้ต้องศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งเกี่ยวกับ ป.วิ.แพ่ง ภาค 3 และ 4 ซึ่งตามหลักสูตรของคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง ให้ชอรหัสย่อว่า LA. 322 หรือเรียกย่อ ๆ ว่า วิ.แพ่ง 2 เนื่องจากมีนักศึกษาจำนวนไม่น้อยที่เข้าสนามสอบไล่วิชานี้มากกว่า 2 ครั้งขึ้นไป บางท่าน 3,4,5,... จนนักศึกษาบางคนถึงกับเปลี่ยนชื่อเรียกวิชานี้เป็น วิ.แพ่ง 3 หรือ 4 ตามจำนวนครั้งที่ตนเข้าสอบ ดังนั้นเป็นต้น สิ่งเหล่านี้บ่งบอกถึงความยุ่งยากของวิชานี้ในตัว ปัญหาว่าจะไรคือสาเหตุแห่งความยุ่งยากดังที่กล่าวมาแล้ว สาเหตุแห่งความยุ่งยากสับสนในการศึกษานั้น ผู้เขียนมีความเห็นว่า ความยากนั้นประกอบด้วยสาเหตุใหญ่ ๆ 3 ประการ คือ

- ก) ยากต่อการจำ
- ข) ยากต่อการเข้าใจ
- ค) ยากต่อการนำไปปรับใช้

ก) ยากต่อการจำ ประการแรก เพราะเหตุว่าในแต่ละมาตราของตัวบทประกอบด้วยถ้อยคำสำนวนที่ยืดยาว อันเป็นอุปสรรคต่อการจดจำ

ข) ยากต่อการเข้าใจ ในประการที่สอง คือตัวบทกฎหมายบัญญัติสับสน บางมาตราตัวบทประกอบด้วยหลักกฎหมายพร้อมด้วยข้อยกเว้น และข้อยกเว้นซ้อนของข้อยกเว้นไว้ในมาตราเดียวกัน เช่น มาตรา 224, 248 เป็นต้น

ค) ยากต่อการนำไปปรับใช้ อันเป็นความยากประการที่สาม เนื่องจากปัญหาในทางพิจารณาที่เกิดขึ้นมีจำนวนมากมายบางกรณีก็ใกล้ชีวิตเฉียดฉิว อันเป็นปัญหาที่ยากต่อการนำหลักกฎหมายมาปรับใช้ให้ถูกต้อง

ด้วยเหตุที่วิธีพิจารณาความแพ่งเป็นภาคปฏิบัติ นักศึกษาส่วนใหญ่ไม่เคยชินต่อการปฏิบัติในโรงศาล จึงยากต่อการนึกภาพพจน์ อันนี้จัดได้ว่าเป็นอุปสรรคข้อหนึ่งต่อการศึกษากฎหมายวิชานี้ อีกประการหนึ่งซึ่งผู้เขียนเห็นว่าเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการบรรลุเป้าหมายของการศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2 นั่นก็คือ การลงทะเบียนเรียนที่ลัดชั้นตอนมาศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2 โดยไม่มีความรู้ขั้นพื้นฐาน หรือมีไม่ต่อเนื่องสัมพันธ์กัน

เพื่อเป็นการช่วยให้การศึกษากฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 2 สมความมุ่งหวัง ผู้เขียนใคร่จะขอเสนอแนะในเบื้องต้นก่อนลงทะเบียนเรียน LA. 322 ว่า นักศึกษาควรจะได้รู้ว่าขอบเขตและเนื้อหา LA. 322 มีอยู่อย่างไร เริ่มแรกพึงรู้ว่าวิชา LA. 322 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายวิธีสบัญญัติว่าด้วยวิธีการพิจารณาคดีในศาล ซึ่งต่อเนื่องมาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง 1 (LA. 321) ใน LA. 322 จะเป็นการศึกษาในภาค 3 และ 4 ของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 3 ว่าด้วยอุทธรณ์และฎีกา ภาค 4 ว่าด้วยวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ในแต่ละภาคประกอบด้วยเนื้อหาที่จะต้องศึกษา ดังนี้

ภาค 3 ลักษณะอุทธรณ์และฎีกา

ภาค 3 ลักษณะอุทธรณ์ ศึกษาเกี่ยวกับ

- สิทธิในการอุทธรณ์
- การอุทธรณ์
- การตรวจรับอุทธรณ์
- ผลแห่งการยื่นอุทธรณ์
- คำแก้อุทธรณ์
- การพิจารณาของศาลอุทธรณ์
- การชี้ขาดตัดสินอุทธรณ์
- คำพิพากษาและคำสั่งของศาลอุทธรณ์
- บทบัญญัติที่นำมาใช้ในชั้นอุทธรณ์โดยอนุโลม

ลักษณะฎีกา ศึกษาเกี่ยวกับ

- บทบัญญัติในลักษณะฎีกา
- การอนุโลมใช้บทบัญญัติว่าด้วยอุทธรณ์

ภาค 4 วิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง

ภาค 4 ประกอบด้วยเนื้อหา

ลักษณะ 1 วิธีการชั่วคราวก่อนพิจารณา และ

ลักษณะ 2 การบังคับตามคำพิพากษาและคำสั่ง

ดังที่กล่าวมาแล้วว่า LA. 322 เป็นการศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายวิธีสบัญญัติ เป็นเรื่องปฏิบัติของการดำเนินคดีในศาลยุติธรรม แต่ในการศึกษาเราศึกษากันเฉพาะทางทฤษฎี ซึ่งนักศึกษาไม่มีโอกาสได้เห็นงานอันเป็นทางปฏิบัติที่แท้จริงเลย นอกจากเนื้อหาของเรื่องที่จะต้องศึกษาก็มีอยู่มากมายและสับสนไม่น้อย นักศึกษาขังนึกภาพการดำเนินกระบวนการพิจารณาในศาลได้ไม่แจ่มแจ้ง การศึกษาย่อมยุ่งยากอยู่บ้าง เพราะฉะนั้นจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่นักศึกษาจะต้องมีพื้นฐานความรู้ในเบื้องต้นจาก LA. 321 เสียก่อนที่จะมาลงทะเลเบียนเรียนในวิธีพิจารณาความแพ่ง 2 เพราะเป็นการศึกษาที่ต่อเนื่องกัน นักศึกษาจะต้องเข้าใจเค้าโครงการดำเนินคดีแพ่ง ต้องมีความเข้าใจและลำดับชั้นต่าง ๆ ของวิธีพิจารณาความแพ่งของศาลว่าเป็นอย่างไร และจะต้องนึกถึงเหตุถึงผลของกระบวนการพิจารณาเป็นขั้น ๆ ไปด้วย ต้องอาศัยภาพพจน์ด้วยเสมอ การมีพื้นฐานเบื้องต้นเป็นสิ่งจำเป็น เพราะฉะนั้นจึงไม่สมควรอย่างยิ่งถ้าจะลงทะเลเบียนเรียนข้ามขั้นมาเรียน LA. 322 โดยที่ยังไม่ผ่าน LA. 321

อย่างไรก็ตาม ในการศึกษาในชั้นปริญญาตรีนั้น มีวัตถุประสงค์เพื่อให้นักศึกษาเข้าใจหลักสำคัญในตัวกฎหมายและในแนววินิจฉัยของศาล เพราะฉะนั้นจึงต้องศึกษาและทำความเข้าใจในหลักกฎหมายให้ดีเสียก่อนในเบื้องต้น ถัดจากนั้นจึงนำแนววินิจฉัยของศาลฎีกามาประกอบการศึกษาหลักกฎหมาย ซึ่งนักศึกษาเข้าใจดีและจดจำได้แล้ว

การให้ความสนใจ หมั่นศึกษา หมั่นทบทวน ติดตามการบรรยายโดยสม่ำเสมอ แม้นักศึกษาจะไม่เคยได้ปฏิบัติของจริงก็ตาม ก็จะช่วยให้นักศึกษาสามารถเข้าใจและสอบไล่ในวิชานี้ได้โดยไม่ยากนัก

ตอนที่ 2 ความเบื้องต้น

ประเภทของกฎหมาย

กฎหมายนั้นอาจจะแบ่งได้เป็น 2 ประเภท คือ กฎหมายสารบัญญัติประเภทหนึ่ง และวิธีสบัญญัติอีกประเภทหนึ่ง

กฎหมายสารบัญญัติ คือ กฎหมายประเภทใด

กฎหมายสารบัญญัติ คือ กฎหมายที่บัญญัติถึงสิทธิและหน้าที่ หรือความรับผิดชอบของบุคคล เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ที่บัญญัติถึงหน้าที่และความรับผิดชอบต่าง ๆ ที่บุคคลมีต่อกัน และประมวลกฎหมายอาญาเป็นกฎหมายที่บัญญัติขึ้นเพื่อความสงบเรียบร้อยของการอยู่ร่วมกันในสังคม เช่น การกำหนดว่าการกระทำความผิดถือว่าเป็นความผิดและต้องถูกลงโทษประการใด เป็นต้น

กฎหมายวิธีสบัญญัติ คือ กฎหมายประเภทใด

กฎหมายวิธีสบัญญัติ เป็นกฎหมายที่บัญญัติถึงวิธีการต่าง ๆ ที่จะต้องปฏิบัติในการที่บุคคลใดจะไปเรียกร้องขอความคุ้มครองจากกฎหมาย เพื่อให้เป็นไปตามสิทธิหรือหน้าที่ซึ่งมีอยู่ตามกฎหมายสารบัญญัติ

กฎหมายวิธีพิจารณาความเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายวิธีสบัญญัติ

กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งเป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายวิธีสบัญญัติ เพราะเหตุว่าเป็นกฎหมายที่วางวิธีปฏิบัติในการฟ้องร้องคดีแพ่งว่าจะต้องทำอย่างไร จะต้องฟ้องที่ศาลไหน จะดำเนินคดีอย่างไร และจะบังคับคดีด้วยวิธีการอย่างไร เป็นต้น ด้วยเหตุนี้กฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งจึงเป็นกฎหมายที่มีประโยชน์ในแง่ของการปฏิบัติของผู้มีอาชีพในทางกฎหมายหรือผู้ที่ไปแสวงหาความยุติธรรมจากศาลในทางแพ่ง เพื่อจะขอให้ศาลดำเนินการเพื่อความรับรอง (ACKNOWLEDGEMENT) คุ้มครอง (PROTECTION) และบังคับตาม (ENFORCEMENT)

ข้อแตกต่างของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกับกฎหมายสารบัญญัติ

ดังที่เราเคยศึกษาจากหลักกฎหมายเบื้องต้นมาแล้วว่ากฎหมายสารบัญญัตินั้นจะเป็นบทบัญญัติในเรื่องที่เกี่ยวกับสิทธิและหน้าที่ และเป็นเครื่องห้ามการกระทำผิด ทั้งนี้แล้วแต่ประเภทของกฎหมาย เช่น ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ หรือ ประมวลกฎหมายอาญา แต่วิธีพิจารณาหรือกฎหมายฝ่ายวิธีสบัญญัตินั้นก็มีที่สำคัญอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง หรือวิธีพิจารณาความอาญา

เนื้อหาของหนังสือเล่มนี้

ตามความมุ่งหมายของผู้เขียนจะมุ่งเฉพาะที่เราจะศึกษากัน คือ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง นั่นคือหมายถึง ตัวบทกฎหมายว่าด้วยการฟ้องร้องคดีไปจนถึงการบังคับคดีของศาล ซึ่งผู้แสวงหาความเป็นธรรมพึงต้องปฏิบัติตามกฎหมายอย่างไร สิ่งเหล่านี้มีกำหนดอยู่ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ซึ่งประเทศเราได้ใช้กันมาจนนับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2478 เป็นต้นมาได้มีการปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับสภาพสังคมกันเรื่อยมา แม้ปัจจุบันก็ยังมีการชำระสะสางประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งกันอยู่ ยังไม่ทราบว่า จะเสร็จบริบูรณ์เมื่อใด

การวิวัฒนาการของกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง⁽¹⁾

กฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งของเรานั้น เดิมทีเคยมิได้มีการรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ คงกระจัดกระจายอยู่ในกฎหมายต่าง ๆ เช่น มีอยู่ในกฎหมายลักษณะรับฟ้อง ลักษณะตระลาการ เป็นต้น ต่อมาเมื่อ ร.ศ. 115 ได้มีพระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งออกใช้ในลักษณะรวบรวมบรรดากฎหมายว่าด้วยวิธีพิจารณาความแพ่งเข้าไว้เป็นหมวดหมู่ แต่ก็ยังคงอยู่ในลักษณะเป็นกฎหมายที่ไขกันไปพลาง ๆ ก่อนชั่วคราวเท่านั้น ครั้นเมื่อ ร.ศ. 127 (พ.ศ. 2451) จึงได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งออกใช้เป็นกฎหมาย พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่ง ร.ศ. 127 นี้ได้เป็นประโยชน์ในการพิจารณาและพิพากษาคดีแพ่งเรื่อย ๆ มา ต่อมาเมื่อบทบัญญัติข้อใดล่วงพ้นสมัยขัดต่อความยุติธรรม ก็มีการประกาศแก้ไขเพิ่มเติมเป็นครั้งเป็นคราวต่อ ๆ มาหลายครั้ง อาทิเช่น พระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์ พ.ศ. 2457 พระราชบัญญัติลักษณะฎีกาอุทธรณ์แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2461-2469

(1) คำอธิบาย ป. วิแพ่ง โดยพระนิติการณประสม แสงทองการพิมพ์ 2515 หน้า 2-3

พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2473 พระราชบัญญัติลักษณะอุทธรณ์ พ.ศ. 2473 พระราชบัญญัติวิธีพิจารณาความแพ่งแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2474 ครั้นต่อมาเมื่อปี พ.ศ. 2477 ก็ได้มีการตราประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งขึ้นใช้ โดยรวบรวมเอาบรรดากฎหมายต่าง ๆ ทั้งในทางหลักวิชาการ และในทางปฏิบัติให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้นกว่าก่อนเรื่อยมา จนปัจจุบันแม้จะจัดทำหนังสือเล่มนี้ก็ยังคงมีการประชุมแก้ไขเพิ่มเติมเพื่อให้บริบูรณ์ยิ่งขึ้น

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งปัจจุบันแบ่งออกเป็น 4 ภาค ดังนี้

ภาค 1 ว่าด้วยบททั่วไป เป็นภาคที่ว่าด้วยระเบียบวิธีพิจารณา และข้อบังคับต่าง ๆ ตั้งแต่ลักษณะ 1-6 ซึ่งอาจใช้ได้ทั่วไป เช่น บทวิเคราะห์ศัพท์ เป็นต้น บททั่วไปนี้ อาจนำไปใช้ในการพิจารณาคดีไม่ว่าในชั้นใด ๆ ของศาล

ภาค 2 ว่าด้วยวิธีพิจารณาในศาลชั้นต้น ลักษณะ 1-2 ว่าด้วยระเบียบวิธีพิจารณา และข้อบังคับเฉพาะการพิจารณาคดีในศาลชั้นต้นเท่านั้น

ภาค 3 ว่าด้วยลักษณะอุทธรณ์และฎีกา ลักษณะ 1-2 ว่าด้วยระเบียบวิธีพิจารณา และข้อบังคับเฉพาะในชั้นอุทธรณ์และฎีกา

ภาค 4 ว่าด้วยวิธีการชั่วคราวก่อนพิพากษา และการบังคับคดีตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ลักษณะ 1-2 ว่าด้วยระเบียบวิธีพิจารณาและข้อบังคับที่ใช้ชั่วคราวก่อนศาลพิพากษาและการบังคับคดีตามคำพิพากษา

ทั้ง 4 ภาคนี้คือขอบเขตของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งที่อยู่ในข่ายซึ่งต้องศึกษาระดับปริญญาตรีนิติศาสตรบัณฑิต แต่สำหรับหนังสือเล่มนี้ได้หยิบยกเฉพาะภาค 3. ว่าด้วยอุทธรณ์และฎีกามาทำความเข้าใจกันเท่านั้น

ข้อสังเกตการร่างวิธีพิจารณาความแพ่ง

ก่อนที่นักศึกษาจะศึกษาประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ใครจะให้นักศึกษาสังเกตวิธีการร่าง จะเห็นว่านอกจากตัวบทกฎหมายจะยุ่งยากดังที่เราประสบกันมาแล้ว วิธีการร่างแตกต่างกับกฎหมายอื่นหลายประการ การร่างที่ออกมาก่อให้เกิดความยุ่งยากในการศึกษา โดยเฉพาะความยืดหยุ่นของตัวบทแต่ละมาตรา การนำหลักกฎหมายและข้อยกเว้นพร้อมข้อยกเว้นซ้อนข้อยกเว้นไปไว้ในมาตราเดียวกัน ซึ่งเป็นวิธีร่างที่ต่างกับกฎหมายอื่น ๆ มักจะแยกออกเป็นหลายมาตรา เพื่อให้เกิดความสะดวกแก่การนำไปปรับใช้กับข้อเท็จจริง ที่ผู้เขียนหยิบยกขึ้นมาตั้งเป็นข้อสังเกต ก็เพื่อจะชี้ให้นักศึกษาฝึกฝนใช้ความสังเกตในการศึกษากฎหมาย ซึ่งจะเป็นทางหนึ่งที่ทำให้การศึกษากฎหมายง่ายขึ้น

เค้าโครงกระบวนการพิจารณาคดีโดยย่อ

ก่อนที่นักศึกษาจะเริ่มศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่งภาค 3 ว่าด้วยอุทธรณ์และฎีกา นักศึกษามควรรออย่างยั้งที่จะต้องทบทวนถึงเค้าโครงกระบวนการพิจารณาคดีแพ่ง ที่ได้ศึกษาจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ภาค 1-2 ในกระบวนการวิชาวิธีพิจารณาความแพ่ง.1 (LA. 321) ดังที่ผู้เขียนได้เสนอแนะไว้ในตอนต้นแล้วว่า ไม่ควรจะลัดขั้นตอนมาศึกษาวิธีพิจารณาความแพ่ง 2 (LA. 322) โดยไม่ได้ลงทะเบียนเรียนวิธีพิจารณาความแพ่ง (LA. 321) เสียก่อน หรือลงทะเบียนเรียนวิธีพิจารณาความแพ่ง 1 (LA. 321) แล้ว แต่ยังไม่สอบไม่ผ่านหรือยังมีความรู้ในขั้นต้นไม่เพียงพอ เพราะจะก่อให้เกิดปัญหาดังที่นักศึกษาหลายคนประสบอยู่

จากเค้าโครงกระบวนการพิจารณาคดีโดยย่อจะเห็นว่ากระบวนการพิจารณาคดีในศาลจะดำเนินเป็นขั้นตอนใหญ่ ๆ 11 ขั้นตอน โดยเริ่มตั้งแต่

1. ฟ้อง
2. การส่งคำคู่ความ
3. การยื่นคำให้การแก้คดี
4. การนัดชี้สองสถาน
5. การสืบพยานโจทก์
6. การสืบพยานจำเลย
7. พิพากษา
8. ออกคำบังคับให้ปฏิบัติ
9. หมายบังคับคดี
10. ยึดทรัพย์
11. ขายทอดตลาดทรัพย์

จากข้อสังเกตกระบวนการพิจารณาทั้ง 11 ขั้นตอนนี้ จะเห็นว่าเริ่มต้นเมื่อบุคคลถูกโต้แย้งสิทธิ หรือบุคคลจะต้องใช้สิทธิในทางศาล ก็จะนำคดีไปสู่ศาล โดยการยื่นฟ้องต่อศาลส่วนแพ่งตามมาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า “เมื่อมีข้อโต้แย้งเกิดขึ้นเกี่ยวกับสิทธิหรือหน้าที่ของบุคคลใดตามกฎหมายแพ่ง หรือบุคคลใดจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลนั้นชอบที่จะเสนอคดีของตนต่อศาลส่วนแพ่งที่มีเขตอำนาจได้ตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายแพ่งและประมวลกฎหมายนี้” ในขั้นตอนนี้จะเห็นว่า การไปสู่ศาลนั้นต้องประกอบด้วยพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง คือการถูกโต้แย้งสิทธิประการหนึ่ง หรือจะต้องใช้สิทธิในทางศาลประการหนึ่ง ไม่ใช่ใคร ๆ ไม่พอใจอะไรก็ไปฟ้องร้องต่อศาลได้ หากเป็นเช่นนั้นไม่ การจะไปขอความคุ้มครองจากศาลนั้น จะต้อง

ประกอบด้วยพฤติการณ์ดังกล่าวแล้วอย่างใดอย่างหนึ่ง ส่วนปัญหาว่ากระทำอย่างไรกฎหมายจึงจะถือว่าเป็นการโต้แย้งสิทธินั้น เป็นหน้าที่ที่นักศึกษาจะต้องสนใจศึกษาจากวิธีพิจารณาความแพ่ง 1 (LA 321) ให้เข้าใจในเบื้องต้นเสียก่อน ในที่นี้จะยกตัวอย่างพอให้เข้าใจได้ง่าย ๆ เช่น เราให้เขากู้เงินไป 5,000 บาท พอถึงกำหนดเขาไม่ชำระ การที่ลูกหนี้ผู้กู้เงินเราไปไม่ชำระนั้น ย่อมก่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางแพ่ง ปัญหาว่าความรับผิดชอบนั้นกระทบกระเทือนถึงใคร จะเห็นว่ากระทบกระเทือนถึงเราผู้ให้เขากู้เงิน ดังนี้เรียกว่าเป็นการโต้แย้งสิทธิของเรา นั่นคือ สิทธิในการได้รับชำระหนี้นั่นเอง

โดยสรุป เพื่อให้ง่ายต่อการจำ คำว่า “โต้แย้งสิทธิ” นี้ หมายถึง บุคคลใดทำผิดหน้าที่แล้ว ถ้าการกระทำผิดนั้นจะก่อให้เกิดความรับผิดชอบในทางแพ่งหรืออาญาก็ตาม เมื่อเกิดความรับผิดชอบแล้ว ปัญหาที่มีว่ากระทบกระเทือนถึงสิทธิเราหรือไม่ ถ้ากระทบถึงก็เป็นการโต้แย้งสิทธิ ถ้าความรับผิดชอบนั้นไม่กระทบกระเทือนถึงสิทธิของเราก็ไม่เป็นการโต้แย้งสิทธิของเรา

ส่วนการจะใช้สิทธิในทางศาลนี้ ความจริงในการฟ้องร้องคดีทุกอย่างทุกทาง หรือจะมาร้องต่อศาลด้วยประการใด ๆ ก็ตาม ก็เป็นการใช้สิทธิในทางศาลทั้งสิ้น แต่การที่กฎหมายมาตรา 55 บัญญัติคำว่าใช้สิทธิในทางศาล ให้เข้าใจว่ามีความหมายเฉพาะ นั่นก็คือเป็นอีกกรณีหนึ่งต่างหากจากการใช้สิทธิทางศาลในความหมายอย่างกว้าง ต่างกับตัวอย่างเรื่องการกู้เงิน เพราะฉะนั้น คำว่า “จะต้องใช้สิทธิทางศาลนี้” หมายถึงความจำเป็นที่จะต้องใช้สิทธิในกรณีที่กฎหมายสารบัญญัติกำหนดไว้เช่นนั้น ตัวอย่างเช่น บิดาจะขายที่ดินของบุตรผู้เยาว์ กฎหมายกำหนดว่าต้องได้รับอนุญาตจากศาลเสียก่อน (ป.พ.พ. มาตรา 1574) ดังนี้ ถ้าบิดาซึ่งเป็นผู้แทนโดยชอบธรรมจะขายที่ดินดังกล่าวก็ต้องไปยื่นคำขออนุญาตต่อศาล ถือว่าเป็นกรณี “จะต้องใช้สิทธิทางศาล” หรือในเรื่องขอตั้งผู้จัดการมรดกของผู้ตายในกรณีผู้ตายมีมรดกแต่ไม่ได้ทำพินัยกรรมไว้ หรือทำไว้แต่ยังไม่มีผู้จัดการ อาจจะโดยยังมิได้ตั้งใครไว้ เป็นต้น เพราะฉะนั้นเมื่อเป็นเรื่องถูกโต้แย้งสิทธิหรือจะต้องใช้สิทธิทางศาล บุคคลก็จะนำคดีมาสู่ศาล ขั้นตอนการพิจารณาก็จะมีการส่งคำคู่ความให้แก่คู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น ส่งหมายเรียก และสำเนาฟ้องให้แก่จำเลยเพื่อแก้คดีอันเป็นขั้นตอนที่ 2 เมื่อจำเลยได้รับหมายเรียกและสำเนาฟ้องแล้ว ก็จะต้องปฏิบัติโดยการยื่นคำให้การเพื่อแก้คดีภายในกำหนดเวลา 8 วัน นับแต่วันรับหมายเรียกและสำเนาฟ้องซึ่งเป็นขั้นตอนที่ 3 ส่วนขั้นตอนที่ 4 นั้นเป็นขั้นตอนที่ศาลจะนัดขึ้นสองสถานในกรณีที่จำเป็นต่อนัดเพื่อกำหนดประเด็น และหน้าที่นำสืบพยานแก้คู่ความ ถ้าหากกรณีคดีไม่ยุ่งยาก ศาลอาจผ่านขั้นตอนที่ 4 นี้ไปเลยก็ได้ สำหรับขั้นตอนที่ 5, 6 เป็นเรื่องการนำพยานมาสืบในศาล ตามที่ศาลกำหนดประเด็น และหน้าที่นำพยานมาสืบก่อน

หรือหลังตามลำดับ เมื่อสืบพยานโจทก์จำเลยเสร็จสิ้น ศาลก็จะชั่งน้ำหนักพยานว่าฝ่ายใดน่าเชื่อถือมากกว่ากัน แล้วปฏิบัติตามขั้นตอนที่ 7 พิพากษาคดีนั้น ขั้นตอนที่ 8 เป็นขั้นตอนต่อจากเมื่อศาลได้พิพากษาแล้วก็จะออกคำบังคับให้คู่ความซึ่งต้องปฏิบัติตามคำพิพากษาของศาล ปฏิบัติตามคำพิพากษาภายในระยะเวลาที่ศาลกำหนด ขั้นตอนที่ 9 เป็นขั้นตอนที่ปฏิบัติหลังจากที่คู่ความฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ปฏิบัติตามคำบังคับที่ศาลสั่งให้ปฏิบัติตามคำพิพากษา โดยศาลจะออกหมายบังคับคดีทำการยึดทรัพย์ของคู่ความที่ฝ่าฝืนคำสั่ง เช่น จำเลยแพ้คดีต้องชำระหนี้ให้โจทก์ แต่จำเลยไม่ปฏิบัติตามคำบังคับซึ่งออกให้ปฏิบัติตามคำพิพากษาศาลก็จะออกหมายบังคับคดียึดทรัพย์สินของจำเลยเพื่อขายทอดตลาดตามขั้นตอนที่ 11 เพื่อเอาเงินชำระหนี้แก่โจทก์ ดังนี้เป็นต้น

เหตุแห่งการอุทธรณ์

เหตุใดจึงมีการอุทธรณ์ การอุทธรณ์เริ่มในขั้นตอนใด?

การอุทธรณ์คดีนั้นเป็นผลสืบเนื่องมาจากขั้นตอนต่อจากศาลพิพากษา คู่ความที่แพ้คดีซึ่งไม่พอใจในผลของคำพิพากษา เช่น จำเลยแพ้คดีต้องชำระหนี้พร้อมทั้งค่าฤชาธรรมเนียมแก่โจทก์ หรือโจทก์แพ้คดีโดยศาลยกฟ้องก็ตาม คู่ความย่อมอุทธรณ์ความไม่พอใจของตนต่อศาลอุทธรณ์ได้ต่อไป เพราะฉะนั้นในขั้นตอนนี้ นักศึกษาควรสังเกตให้ดีว่า การอุทธรณ์จะเริ่มหลังจากศาลชั้นต้นได้พิพากษาคดีแล้ว ทั้งคดียังไม่เลยไปถึงขั้นตอนอื่น ๆ และนอกจากนั้น การอุทธรณ์จะต้องกระทำเสียภายในเวลาที่กฎหมายกำหนด ซึ่งเป็นรายละเอียดจะได้ศึกษากันต่อไปเมื่อถึงบทที่เกี่ยวข้อง

ประเภทของคดีที่กฎหมายอนุญาตหรือไม่อนุญาตให้อุทธรณ์

ตามหลักทั่วไปเมื่อศาลชั้นต้นได้มีคำพิพากษาหรือมีคำสั่งแล้ว ผู้ที่ได้รับผลกระทบกระเทือนจากคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล เช่น ไม่พอใจในผลของคำพิพากษาหรือคำสั่งอาจอุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลชั้นต้นได้ แต่อย่างไรก็ตามกฎหมายก็มีได้ให้เป็นสิทธิเสรีภาพโดยปราศจากขอบเขต เพราะถ้าปล่อยให้อะไร ๆ ก็อุทธรณ์ได้ เรื่องที่ควรจะยุติก็จะยืดเยื้อทำให้บุคคลผู้หาประโยชน์นำกฎหมายไปเป็นเครื่องมือประวิงคดีก่อความยุ่งยากก่อความเสียหายให้กับคู่กรณีได้ ดังนั้น คดีประเภทใดจะอุทธรณ์ได้หรือไม่ก็ต้องอยู่ในกรอบของกฎหมาย รวมถึงบุคคล ก็ต้องอยู่ภายใต้บังคับแห่งกฎหมายด้วยกัน